

Pagina 3 • KB gaat web archiveren • De Koninklijke bibliotheek is een project begonnen om Nederlandse websites duurzaam te bewaren. 'Als er niets gebeurt zal dit digitale erfgoed verloren gaan' zegt projectleider Marcel Ras. Tot april 2007 worden de mogelijkheden verkend.

Pagina 4 • Archiveren met terugwerkende kracht • Retro-archiveren noemt DANS de activiteit die ze sinds kort in de universitaire wereld aanbiedt onder de naam ADA: Academische Data Archivering. Het is een van de speerpunten van de nieuwe organisatie.

Pagina 5 • Zonder openheid geen wetenschap • Minister Maria van der Hoeven is ervan overtuigd dat vrije uitwisseling van data een voorwaarde is voor goede wetenschap. En het bevordert de productiviteit, benadrukt ze in een interview met *e-data@research*.

VERDER

Agenda.....	2
Nieuws.....	3
Achtergrond.....	4
Gebeurtenissen.....	6
Column.....	8
Gelezen.....	8

Data-instituut gelanceerd

Met de start van de data-organisatie DANS (Data Archiving and Networked Services) wordt in Nederland een voor Europa unieke weg ingeslagen. Een data-instituut voor zowel de alfa- als de gammawetenschappen bestaat in geen enkel ander Europees land.

Minister Maria van der Hoeven van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verricht vandaag in Den Haag de officiële opening van DANS. Zij hecht belang aan het organiseren en bevorderen van open onderzoeksarchieven, zo bleek ook al in 2004. Toen nam Van der Hoeven het initiatief voor een verklaring van de OESO, de club van rijke landen in de wereld, over de toegankelijkheid van digitale onderzoeksgegevens.

Met de lancering van DANS, een gezamenlijk initiatief van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en de Nationale Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), heeft Nederland er een vooralsnog uniek instituut bij. 'Veel Europese landen kennen sociaal-wetenschappelijke data-archieven, soms al sinds de jaren zestig', zegt DANS-directeur Peter Doorn. 'Sinds die tijd worden de gegevens van survey-onderzoek, dat in die wetenschappen belangrijk is, computermatig verwerkt'.

Data-instituten voor de geesteswetenschappen in hun volle breedte zijn er echter niet. Engeland kent een *Arts and Humanities Data Service*, maar die bestaat uit vijf afzonderlijke datacentra voor verschillende disciplines. 'Een organisatie voor de data-archivering in alfa- en gammawetenschappen bestaat alleen

FOTO: GUY ACKERMANS

Oefenen voor opening. Op de ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem oefenen danseressen voor hun optreden bij de officiële opening van DANS op donderdag 1 juni.

nog in Nederland', verzekert Doorn. De vijftien medewerkers van zijn instituut staan daarmee voor een grote taak, maar dat ziet hij als een voordeel. 'Onze opzet is decentraal. Wij hebben de opdracht om uit te breiden vanuit het werkgebied van de bestaande data-instituten op sociologisch, historisch en algemeen statistisch gebied. Maar dat doen we alleen waar vanuit het veld die behoefte blijkt. Daardoor blijft onze opdracht uitvoerbaar, en zijn we in staat om

de data-infrastructuur gefaseerd uit te bouwen. Dat waardeert men ook in andere landen,' voegt hij eraan toe met een verwijzing naar de Deutsche Forschungsgemeinschaft, die onlangs te kennen gaf brood te zien in de decentrale DANS-aanpak.

Ook het personeelsbestand wordt gefaseerd uitgebreid. In de loop van het jaar moet het groeien van de huidige vijftien naar boven de twintig. Tegen het eind van 2006 zal er ook extra capaciteit zijn om nieuwe projecten binnen te halen. Heel snel gaat dat proces niet, geeft een ongeduldige Doorn toe. 'Voor een project heb je al gauw twee jaar nodig'. Maar hij vertrouwt op de wens die hij nog on-

langs optekende uit de mond van een onderzoeker: *Wat wij willen is onbeperkte toegang tot alles via één portal of zoekfunctie zonder belemmeringen.* (Martijn de Groot)

Peter Doorn, directeur DANS

Duitse roep om beleidsplan

Er moet een nationaal beleidsplan komen voor langetermijn archivering, met een strategie en aanbevelingen om de opgeslagen kennis voor de toekomst te behouden. Dat schrijft het Duitse netwerk Nestor in een persverklaring.

Nestor is een door het Duitse OCW-ministerie gesteund 'competentienetwerk' waarin partners als de Deutsche Bibliothek, het Bundesarchiv en het Institut für Museumskunde deelnemen naast de universiteitsbibliotheken van Berlijn en Göttingen, de staatsbibliotheek en het staatsarchief van Beieren.

Nestor geeft in zijn verklaring meteen een achttiental aanbevelingen die in het beleidsplan kunnen worden opgenomen. Ze zijn gebaseerd op eigen studies, op het UNESCO-handvest voor behoud van het digitale cultuurofgoed en op documenten van de Deutsche Forschungsgemeinschaft, het Duitse

NWO. De aanbevelingen hebben betrekking op het behoud van digitaal cultuurofgoed, op de selectie en beschikbaarheid, op de techniek en de verzorging daarvan en op de infrastructuur en het beheer daarvan. www.langzeitarchivierung.de/downloads/memo2006.pdf

Het competentienetwerk richt zich in eerste instantie op Duitsland, maar heeft in het rijtje van haar doelgroepen ook 'buitenlandse' instituten en organisaties staan op het gebied van archivering. In Nederland wordt met instemming gereageerd op het memorandum. Adjunct-directeur Henk Harmsen van de nationale organisatie voor lange-termijn

data-archivering, DANS, zegt dat 'de aanbevelingen van Nestor een op een kunnen worden overgenomen in Nederland en andere landen. Wij zullen er zeker voor pleiten dat ze ook in ons land een officiële status krijgen'. Harmsen is niet bang dat het manifest, dat een hoog gehalte aan 'moet'-uitspraken heeft ('*digitale archivering moet het volledige spectrum van digitale objecten omvatten*'), te vrijblijvend is. 'Als belangrijke archiefinstellingen en de overheid zich hieraan comitteren, dan kan dat niet zonder consequenties blijven'. (MdG)

© www.dans.knaw.nl/nl/memorandum/

Nieuw tijdschrift in groeiende sector

e-data@research is het nieuwe kwartaalblad over data en onderzoek in de alfa- en gammawetenschappen. Het biedt nieuws en informatie voor onderzoekers en studenten – ieder die zich betrokken voelt bij de snelle ontwikkelingen in opslag en hergebruik van elektronische data. Initiatiefnemer is DANS, Data Archiving & Networked Services, het instituut dat op de verschijningsdag van deze *e-data@research* officieel wordt geopend. Andere stakeholders zijn het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, het Huygens Instituut en de Vereniging voor Geschiedenis

en Informatica. Al deze instituten bieden op hun website ook pdf-versies aan van *e-data@research*. Deze eerste editie wordt gratis verspreid onder een groot aantal onderzoekers in Nederland. Relaties van de stakeholders krijgen ook de volgende nummers van *e-data&research* toegestuurd (het eerstvolgende op 1 september). Wie dit niet op prijs stelt kan zich afmelden bij het redactiesecretariaat: edata@dans.knaw.nl. Wie juist gratis abonnee wil worden en nog geen relatie is van een van de deelnemende instituten, kan dat melden aan hetzelfde adres.

agenda

11 – 15 juni

Chapel Hill, North Carolina USA
Joint Conference on Digital Libraries: Opening Information Horizons
 ACM/IEEE-CS
 The Joint Conference on Digital Libraries is a major international forum focusing on digital libraries and associated technical, practical, and social issues.
www.jcdl2006.org/

16 juni – 11:00 uur

Koninklijke Bibliotheek, Prins Willem-Alexanderhof 5, Den Haag
Algemene Ledenvergadering van de Vereniging voor Geschiedenis & Informatica
 Let op: in een brief aan de leden van de VGI is eerder gemeld dat de ALV op vrijdag 23 juni zou zijn. Dit is dus niet juist. www.vgi-online.org

16 juni – 13:00 uur

Koninklijke Bibliotheek, Prins Willem-Alexanderhof 5, Den Haag
Studiemiddag 'Toepassingen van nieuwe technologie binnen onderwijs en cultuur'
 Vereniging voor Geschiedenis en Informatica
 Alle informatie is tegenwoordig via mobiele telefoon, PDA of laptop te ontvangen. Tijdens deze studiemiddag wordt ingegaan op de vraag of deze toepassingen ook in het onderwijs en de erfgoedsector gebruikt kunnen worden.
www.vgi-online.org

21 – 22 juni

Salzburg, Oostenrijk
An Expedition to European Digital Cultural Heritage: Collecting, Connecting and Conserving
 Federal Ministry for Education, Research and Culture in the scope of the Austrian EU Presidency.
 The conference starts from the practical challenges at collecting, connecting and digitally conserving cultural treasures and scientific information, and invites for an expedition to the vision of a common European digital cultural heritage space.
<http://dhc2006.salzburgresearch.at/>

26 juni – 28 augustus

Ann Arbor, Michigan USA
ICPSR Summer School in Quantitative Methods of Social Research
 Inter-university Consortium for Political and Social Research
 A comprehensive, integrated program of studies in research design, statistics, data analysis, and social science methodology. www.icpsr.umich.edu/training/summer/index.html

29 juni – 1 juli

Londen, Engeland, King's College
CLiP 2006: Literatures, Languages and Cultural Heritage in a digital world
 Centre for Computing in the Humanities
 Conferentie over *humanities computing* met een sterke focus op literatuur. Onderwerpen zijn tekstanalyse, tekstcodering en digitale publicatie. Bijzondere aandacht voor kwesties van meertaligheid en een multiculturele context in de presentatie van cultureel erfgoed.
www.cch.kcl.ac.uk/clip2006/

5 – 9 juli

Parijs, Frankrijk, Sorbonne
Digital Humanities 2006
 Association for Literary and Linguistic Computing and Association for Computers and the Humanities
 Jaarlijkse conferentie voor het vakgebied van *humanities computing*, onder meer over computer-gebaseerd onderzoek in letterkundige, historische en culturele studies, de culturele impact van nieuwe media en *humanities computing* in het academisch curriculum. www.allcach2006.colloques.paris-sorbonne.fr/

12 – 14 juli

Colchester, Engeland
Methodology of Longitudinal Surveys (MOLS 2006)
 UK Longitudinal Studies Centre at the University of Essex & International Association of Survey Statisticians
 MOLS 2006 promises to be a memorable event for anyone involved in the design, implementation or analysis of longitudinal surveys. www.iser.essex.ac.uk/ulsc/mols2006/

Workshop: data van levenslopen beter toegankelijk

Datasets met levenslopen zijn vanwege hun longitudinale karakter vaak moeilijk te analyseren. Daardoor worden ze minder benut dan hun inhoudelijke rijkdom zou rechtvaardigen. Om hier wat aan te doen organiseerde de Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN) op 21 maart een workshop 'Disseminating and analyzing longitudinal historical data'.

Ruim dertig onderzoekers en database-beheerders uit de hele wereld kwamen bij elkaar op het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Ter plaatse werden ook de resultaten gepresenteerd van een enquête onder achttien verschillende databases met levenslopen (<http://historicaldemography.net>).

Het historisch onderzoek beschikt over steeds meer publieke databases met gegevens over levenslopen. Sommige bestaan al lang zoals de Demographic Database in Umeå, de genealogische database in Utah en de databases van Québec in Canada die de gehele bevolking beschrijven vanaf 1650. Anderen zijn betrekkelijk recent zoals de HSN. Ook in

landen als Japan, China en Australië worden dit soort databases aangelegd. Nagenoeg alle databases staan open voor alle onderzoekers, maar ze worden vooral gebruikt door onderzoekers die aan de behorende instelling zijn verbonden. Dat komt vooral door hun complexiteit.

Die wordt weer veroorzaakt doordat kenmerken van personen in de loop van de tijd veranderen, en daarmee de onderlinge relaties. Bovendien komen en gaan er mensen uit de database. Elk gegeven moet daarom worden gedateerd en vaak ontbreken in historische bronnen weer de dateringen. Huishoudens veranderen in de loop van de tijd van samenstelling, wat de vraag oproept wat we eigenlijk onder een huishouden kunnen verstaan: wanneer begint het, wanneer eindigt het? En hoe moeten we veranderende relaties definiëren en reconstrueren?

In de eerste sessie kwamen de bouwers aan het woord over de voors en tegens van een rechtstreekse openbare terbeschikkingstelling, zonder tussenkomst van de databaseadministrator. De tweede sessie

FOTO: REGIONAAL HISTORISCH CENTRUM EINDHOVEN

Brabants gezinsleven anno 1914

richtte zich op de potentiële gebruikers van de databases in biomedisch onderzoek. De derde sessie besprak levenslopen die uit niet-longitudinale bronnen worden gereconstrueerd zoals door het koppelen van volkstellingen en registers van de burgerlijke stand. In de laatste sessie kwam de 'Grote kwestie' aan de orde: Hoe maken we longitudinale databases gemakkelijker in het gebruik? De vraag stond hier centraal hoe er een

gemeenschappelijke tussenstructuur kan worden gebouwd waaraan alle databases kunnen voldoen en die gemeenschappelijke software voor de bouw van datasets mogelijk maakt. De bouw van gemeenschappelijke standaarden moet het mogelijk maken zonder veel extra moeite vergelijkend onderzoek te doen met levensloopgegevens uit verschillende tijden en plaatsen. (L. van Wissen)

www.iisg.nl/~hsn/news/workshop2006.php

Games en geschiedenis: educatie of entertainment?

Entertainment is nog steeds moeilijk te combineren met educatieve waarde, bleek op een studiedag over games en geschiedenis die de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica (VGI) en de Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA) op 31 maart in Leiden organiseerden.

Veel facetten kwamen aan bod van het verschijnsel gaming, dat niet meer alleen kleine jongens aangaat zoals inleider Luuk Schreven (NIWI) onderstreepte. De gamer is gemiddeld dertig jaar en vaker een vrouw boven de achttien dan een jongen tussen de zes en zeventien jaar. Onder de kinderen zijn vooral jongens geïnteresseerd in schiet- en strategie spellen; meisjes gaan meer voor puzzel spellen en ruilen rond de leeftijd van veertien jaar computerspellen in voor gsm of MSN, betoogde Connie Veugen, verbonden aan de Vrije Universiteit. Wie computerspellen in het onderwijs wil gebruiken zal hiermee rekening moeten houden.

Sander van Dorst, historicus en nu programmeur bij IBM, lichtte het commerciële spel *Rome: Total War* door, dat zich afspeelt in het Romeinse Rijk tussen 270 voor en 14 na Christus. Realistisch is *Rome* allerminst, oordeelde hij. Zo figureert Keizer Vespasianus in het spel, die pas in 69 na Christus aan de macht kwam. Ook kledij en wapenning van de soldaten is historisch onjuist. De makers van de games willen voldoen aan het Hollywoodiaanse beeld van de Romeinse perio-

de bestaat. Alles samengevat brengt het spel volgens van Dorst de speler niets bij. Het is een spektakelstuk en geen simulatie.

Archeoloog Jeroen van der Vliet hielp met de vertaling van het Zweedse spel *Schatten en scherven* over archeologische opgravingen. Ook hier is een aantal fictieve elementen in het spel gebracht, zoals een C14-dateringsmachine die helemaal niet met de werkelijkheid overeen komt. 'Niet erg', vindt van der

Vliet. Het is het idee dat telt: het gaat erom dat je de spelers bijbrengt dat er zoiets bestaat als C14-datering. Ian Howe, werkzaam bij het in Nederland gevestigde Guerilla Games, werkte mee aan onder meer *B-17 Flying Fortress: The Mighty 8th*, een WW2-flightsimulator. Daarvoor gebruikte hij zeven bronsoorten, elk met hun voor- en nadelen. Belangrijk is dat je elk feit dat je tegenkomt, dubbel controleert, aldus Howe. De makers hebben ook hier gekozen

voor amusement met een vleugje authenticiteit.

Historische spellen zijn nog lang niet als historisch betrouwbaar te beschouwen, was de conclusie. Toch hebben ze de speler wel iets te bieden. Als kind zijn we allemaal wel eens naar de bibliotheek gelopen na het zien van een al dan niet historisch correcte ridderfilm. Waarom zouden spellen niet hetzelfde effect kunnen bereiken?
 (Vincent-D. de Clercq)

Berlin 4 Open Access: van belofte naar praktijk

In de drie jaar na de Berlin Declaration heeft Open Access voet aan de grond gekregen en is de scope verbreed. Dat bleek op de derde follow-up bijeenkomst die van 29 tot en met 31 maart in Berlijn werd gehouden.

De *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* (oktober 2003) roept onderzoekers op om hun wetenschappelijk materiaal vrijelijk beschikbaar te stellen via repositories op internet: niet alleen artikelen maar ook onderzoeksdata en andere informatie. Onder voorwaarde van auteursvermelding moeten deze kunnen worden geraadpleegd, verspreid en hergebruikt. Minder kosten en auteursrechtelijke beperkingen zijn het gevolg voor gebruikers; een groter lezerspubliek en een grotere impact van het eigen werk voor de auteurs.

De teneur van Berlin 4 is dat de Open Access beweging voet aan de grond heeft gekregen en dat de scope ervan in toenemende mate wordt

verbreed. Steeds meer wetenschappelijke instituten onderschrijven het principe. In Nederland hebben de KNAW, NWO, de stichting SURF en tenminste zes universiteiten de *Declaration* ondertekend. Mede door middel van het door SURF gecoördineerde *Digital Academic Repositories (DARE)* programma wordt hier actief gewerkt aan een netwerk van kwalitatief hoogwaardige repositories.

Ook politiek is er een groeiende internationale bewustwording. Open Access staat bij veel landen en de Europese Commissie op de politieke agenda. De Commissie heeft recentelijk een subsidie gegeven aan het DRIVER project voor een Europees netwerk van wetenschappelijke repositories. Grote fondsenstrekkers nemen bij de toekenning

van onderzoeksvoorstellen steeds vaker de bepaling op dat de wetenschappelijke output vrij toegankelijk en beschikbaar voor hergebruik gemaakt moet worden.

Open Access verbreedt zich ook van wetenschappelijke publicaties naar de data, en buiten het wetenschappelijke domein. Het Internet maakt het mogelijk om onderzoeksresultaten direct te koppelen aan de onderzoeksdata waardoor verificatie van deze resultaten beter mogelijk is. Binnen de cultureel-erfgoedsector wordt de gedachte dat uit publieke middelen gefinancierd erfgoed ook vrij beschikbaar moet zijn, voorzichtiger omarmd.

De Berlin Declaration bleek in Berlijn vooralsnog geen loze belofte te zijn. (Laurents Sesink)

Koninklijke Bibliotheek gaat web archiveren

De Koninklijke Bibliotheek (KB) is begonnen met een project om Nederlandse websites duurzaam op te slaan en toegankelijk te houden via haar digitale opslagsysteem, het e-Depot. De eerste stap is een verkenning om de uitdagingen in kaart te brengen. Zo moeten de makers toestemming geven en stelt het dynamische karakter van het web de archiveerders voor problemen.

Steeds meer mensen maken gebruik van het World Wide Web als eerste bron van informatie, en steeds vaker wordt informatie uitsluitend op het web gepubliceerd. Tegelijk blijkt uit onderzoek dat de gemiddelde levensduur van een webpagina niet meer dan 75 dagen is. 'Het web is voortdurend in beweging', licht projectleider Marcel Ras toe. 'Elke maand komen er miljoenen

pagina's bij, maar er veranderen en verdwijnen ook steeds pagina's. Als er niets wordt ondernomen zal dit digitale erfgoed, dat voor toekomstig onderzoek naar de ontwikkeling van het web en onze huidige samenleving van belang is, verloren gaan'.

Daarom is de KB in januari van start gegaan met het archiveren van het Nederlandse web. Dit is geen eenvoudige taak omdat webtechno-

logie voortdurend in beweging is en er talloze manieren zijn om informatie te ontsluiten, constateert Ras. Ook de juridische aspecten zorgen voor complicaties, evenals de omvang van het web. Er bestaan geen exacte gegevens over de omvang van het Nederlandse web, wél weten we dat er 1,9 miljoen Nederlandse domeinnamen geregistreerd zijn. Naar schatting omvat het Ne-

derlandse web zo'n 1,2 miljoen actieve websites en zeker zestig miljoen webpagina's.

De KB is verantwoordelijk voor het verzamelen, beschrijven en bewaren van in Nederland verschenen publicaties. Ook websites kunnen als publicaties worden beschouwd. Als één van de eerste nationale bibliotheken heeft de KB een infrastructuur opgezet voor het bewaren en toegankelijk houden van elektronische publicaties, het e-Depot. Met behulp daarvan zullen de Nederlandse websites duurzaam worden opgeslagen en toegankelijk gehouden. Tussen januari 2006 en april 2007 zal de KB de mogelijkheden verkennen en een infrastructuur voor het archiveren van het Nederlandse web opbouwen.

WoON-gegevens gratis beschikbaar voor onderzoek

Gegevens uit het Woononderzoek Nederland (WoON), het nieuwe onderzoek van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM), komen gratis beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek.

WoON is een nieuwe onderzoeksmethode om woonwensen en woonomstandigheden in kaart te brengen. Het WoON-onderzoek van het ministerie van VROM vervangt het WoningBehoeft Onderzoek (WBO) en de Kwalitatieve Woningregistratie (KWR). Sinds 1964 leverden deze onderzoeken de basisinformatie over wonen. Het WoON heeft een looptijd van drie jaar en is opgedeeld in modules zoals woonomgeving, wonen en zorg of veiligheid.

VROM en DANS willen het WoON-bestand per 1 augustus toegankelijk maken. Uitgangspunt is dat voor wetenschappelijke onderzoekers technische en financiële drempels zoveel mogelijk verdwijnen. Het WoON-bestand wordt daarom voor dat onderzoek gratis beschikbaar gesteld. Als tegenprestatie verlangt VROM dat onderzoeksresultaten bij wijze van *free publicity* worden gepubliceerd en dat ze via DANS weer beschikbaar komen voor hergebruik.

Door middel van automatische authenticatie- en autorisatieprocessen worden de technische belemmeringen voor beschikbaarstelling van WoON-gegevens en de teruglevering van onderzoeksresultaten weggenomen. Het WoON-bestand wordt door middel van het nieuwe dataset management systeem Easy Store van DANS ter beschikking gesteld. (Laurents Sesink)

Bibliografie wordt digitaal

De Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap (BNTL) wordt via internet voor iedereen gratis beschikbaar gemaakt. Met dat project is het Huygens Instituut belast, dat de bibliografie in 2005 heeft overgenomen van het opgeheven NIWI. Het gaat om een vernieuwingsproject op verzoek van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, dat er ook op is gericht de BNTL op een minder arbeidsintensieve manier te beheren. Aan onderzoekers wordt 'toegang verleend tot niet alleen zoveel mogelijk relevante titels, maar ook tot de volledige teksten van de publicaties,' aldus het Instituut.

www.huygensinstituut.knaw.nl

Virtual Knowledge Studio wil feedback

De Virtual Knowledge Studio (VKS) zal in het najaar van 2006 een *launch* organiseren om reacties te krijgen op haar werkprogramma. Onderzoekers, PhD studenten, onderzoekersleiders en universitair bestuurders zullen worden uitgenodigd daar te reageren op het werkprogramma van de Studio voor de eerste drie jaar en bouwstenen aan te dragen voor de tweede periode van het onderzoekscentrum. Datum en plaats worden nog bekendgemaakt.

Nieuwe voorzitter VGI

Yola de Lusenet (foto) is kandidaat om de nieuwe voorzitter te worden van de

Vereniging voor Geschiedenis en Informatica (VGI). De Lusenet is Secretaris van de European Commission on Preservation and Access (ECPA) en hoofd van de KNAW-uitgeverij Edita. Zij volgt de huidige voorzitter, Onno Boonstra, op 'als de ledenvergadering op 16 juni a.s. het goed vindt'. Boonstra, docent alfa-informatiekunde aan de Radbouduniversiteit, leidde de VGI de afgelopen zes jaar en zat ook al zes jaar in het bestuur vanaf de oprichting in 1987.

COMPSOC-project

In het COMPSOC-project, dat van NWO 480 duizend euro kreeg, worden individuele gegevens 'verrijkt' met collectieve kenmerken. Drie universiteiten brengen gegevens uit hun langlopende onderzoeken samen in het project: Twente het Nationaal Kiezersonderzoek, de Radboud Universiteit familie-enquetes en het project Sociaal-culturele ontwikkelingen in Nederland, en Tilburg de European Values Study. 'We zoeken naar nieuwe verbanden door contextuele gegevens aan individuen toe te kennen,' zegt projectleider prof. Jaques Hagenaars van de Universiteit van Tilburg. Deze manier van werken is volgens hem 'nooit eerder serieus uitprobeerde'.

www.kb.nl/e-depot

Portaalsite over Vlaams erfgoedlandschap

Sinds enkele maanden bundelt de Erfgoed site, de portaalsite over cultureel erfgoed in Vlaanderen, informatie, initiatieven en organisaties uit de erfgoedsector voor een breed publiek.

Wie op zoek is naar een museum voor industriële archeologie, een archief in Limburg, een verhalenbank in Brugge of wie naar beschermde monumenten in zijn of haar gemeente, vindt op de Erfgoed site nuttige richtingaanwijzers. Via de zoekfunctie liggen de contactgegevens van tal van erfgoedorganisaties (zoals musea, archiefinstellingen, erfgoedverenigingen) binnen bereik.

Onderweg komt de bezoeker veel te weten over het cultureel erfgoed in al zijn vormen (mensen, dingen, verhalen, plaatsen). Erfgoed getuigt namelijk niet alleen in zijn fysieke vorm van het verleden, maar ook via verhalen, rituelen en tradities die

Liefhebbers kunnen hun vrienden op Erfgoedland attenderen door ze een briefkaart te sturen

daar al of niet mee verbonden zijn.

De site laat ook de mensen zien die zich voor het erfgoed inzetten: bewaarders, vrijwilligers, onderzoekers, restauratoren. De thema's op de site worden toegelicht en geïllustreerd door verwijzingen naar an-

dere websites, maar ook naar bijbehorende musea, archieven of erfgoedverenigingen én met oog voor de gebruiker. *Ik en mijn erfgoed* is een terugkerende rubriek voor de geïnteresseerde leek.

Vernieuwend is ook de toegang tot de digitale of virtuele collecties die op het internet te vinden zijn: beeldbanken, verhalenbanken en orale bronnen, muziek- en liederenbanken, archiefcollecties, museumcollecties of collecties onroerend erfgoed. Deze sites bevatten foto's of audiovisuele fragmenten en tekstinformatie. Er wordt een stukje van de cultuur, de geschiedenis of het erfgoed van een bepaalde regio, stad of gemeente belicht maar de presentatie kan ook thematisch zijn. De knop 'digitale collecties' geeft rechtstreeks toegang tot deze sites zodat gericht kan worden gezocht naar allerlei informatie en bronnenmateriaal. De Erfgoed site is een initiatief van Culturele Biografie Vlaanderen vzw en het Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw, met de steun van de Vlaamse minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel, de afdeling Beeldende Kunst en Musea, en in samenwerking met het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed - VIOE. (Katrijn D'hamers)

www.erfgoed site.be

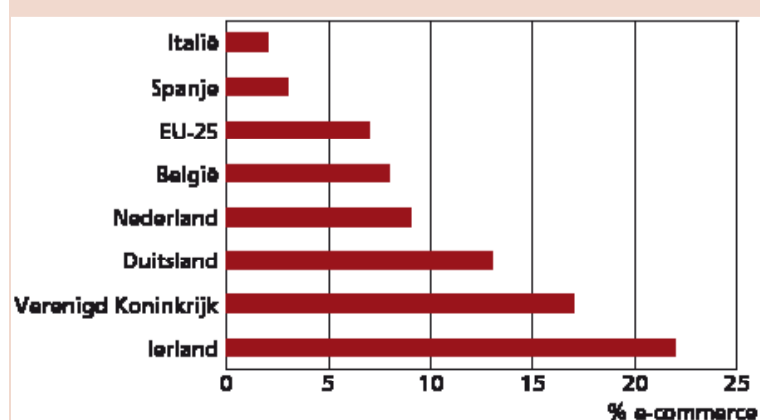
E-commerce flink gegroeid

In 2004 haalden Nederlandse bedrijven tien procent van hun omzet uit online verkopen. Dat was twee en half keer het aandeel van vier jaar daarvoor, blijkt uit gegevens van het Centraat Bureau voor de Statistiek (CBS).

Industrie en handel doen volgens het CBS relatief veel aan e-commerce. In 2004 kwam 14% van de industriële omzet van online geplaatste orders, niet veel meer dan in 2002.

In de handel verdubbelde het aandeel e-commerce juist in die twee jaar van 6 tot 12%. De zakelijke dienstverlening, de derde grote bedrijfstak, blijft sterk achter bij de industrie en de handel. De Nederlandse e-commerce zit juist boven het Europese gemiddelde. Bedrijven in Ierland verkopen ruim twee keer zoveel via elektronische netwerken. Ook Duitsland en het Verenigd Koninkrijk scoren hoger.

E-commerce: aandeel in Europese landen (Bron: CBS)

www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bedrijfsleven/

Minister Maria van der Hoeven:

‘Open dataverkeer versterkt de productiviteit van het onderzoek’

Dat minister Maria J. Van der Hoeven veel belang hecht aan digitaal bewaren en toegankelijk houden van onderzoeksgegevens wordt door weinigen betwijfeld. Haar beschikbaarheid om op 1 juni de officiële opening van DANS te verrichten is daar nieuw bewijs van. In gesprek met *e-data&research* legt Van der Hoeven uit waarom zij het onderwerp belangrijk vindt en wat ze er aan denkt te kunnen doen.

U heeft al vaak benadrukt dat u een voorstander bent van Open Access en vrije toegankelijkheid van onderzoeksdata die met publieke middelen zijn verzameld. Waarom is dat voor u zo belangrijk?

Zonder een open verkeer van gegevens, informatie en kennis is wetenschap onmogelijk. Openheid versterkt daarnaast de productiviteit van onderzoek.

Toch moet er nog heel wat gebeuren voordat duurzame toegankelijkheid over de gehele linie is bereikt, nationaal en internationaal. Wat denkt u nog meer te kunnen doen?

Het verbeteren van de toegankelijkheid van onderzoeksdata is een internationaal proces dat zowel van onderop als van bovenaf plaats vindt. Tijdens de ministeriële vergadering van het comité voor wetenschappen en technologiebeleid (CSTP) van de OESO op 30 januari 2004 hebben de wetenschapsministers de ‘Verklaring over toegang tot publiek gefinancierde onderzoeksgegevens’ ondertekend. Die verklaring vormt de basis voor richtlijnen, waarover de verschillende belanghebbende partijen nu uitgebreid geconsulteerd worden. Als de richtlijnen internationaal geaccepteerd worden biedt dit meer mogelijkheden om op nationaal niveau de toegankelijkheid van onderzoeksdata te verbeteren. De richtlijnen zullen voor de verschillende onderzoeksgebieden worden ingevuld door wetenschappelijke organisaties, subsidieverstrekkers als NWO, maar ook universiteiten en onderzoeksorganisaties. Organisaties als NWO, KNAW, DANS en de KB spelen een belangrijke rol bij het invullen van de richtlijnen in de praktijk

Ook de overheid is niet altijd even gemakkelijk met het beschikbaar stellen van data voor onderzoek, zoals gegevens van de burgerlijke stand, het onderwijs, de grote statistische bronnen. Ziet u voor zichzelf een rol in het overwinnen van die bezwaren?

Vaak zijn het zowel juridische als praktische bezwaren die de toegang voor onderzoekers beperken. Onderzoek verrichten met behulp van gegevens van de burgerlijke stand is in de praktijk bijvoorbeeld lastig doordat onderzoekers voor hun data de verschillende gemeenten dienen te benaderen. DANS kan een belangrijke rol spelen bij het in kaart brengen van de beperkingen. Waar mogelijk

zullen wij in contact treden met andere departementen om de juridische en organisatorische beperkingen te verminderen. De OESO-richtlijnen die ik noemde werken ondersteunend bij het verminderen van deze barrières.

Bij het toegankelijk houden van onderzoeksdata gaat het vaak om de wil, de discipline en het initiatief van de onderzoekers en hun afdelingen, om zich aan te sluiten bij een data-infrastructuur. Ziet u nog mogelijkheden om die wil en dat initiatief een duwtje te geven?

Die mogelijkheden zijn er zeker, er zijn verschillende manieren om onderzoekers te stimuleren hun data te delen, onder andere met behulp van subsidievoorwaarden. Over de mogelijkheden op dit terrein wordt overleg gevoerd met de betrokken organisaties zoals NWO en de VSNU.

Een goede data-infrastructuur is belangrijk voor het bereiken van digitale duurzaamheid. Dat zal in de toekomst zeker tot extra kosten leiden. Bibliotheken en archieven vragen zich af: waar gaan wij dat van betalen? Moeten er diensten worden afgestoten, komt er extra geld beschikbaar?

Op het gebied van conservering digitale duurzaamheid is de afgelopen jaren al grote vooruitgang geboekt. De KB vervult op dit terrein een voortrekkersrol. Voor conservering en digitale duurzaamheid zijn bij de start van het Kabinet Balkenende II structureel extra gelden beschikbaar gekomen, olopend tot jaarlijks acht mil-

joen euro vanaf 2007. In de loop van dit jaar zal aan de Tweede Kamer een Nota Onderzoeksinformatie gezonden worden waarin aandacht wordt besteed aan digitale duurzaamheid. In de onderzoeksweld en de archief- en bibliotheeksector wordt dit als zeer belangrijk gezien.

Veel middelen van uw ministerie gaan nu naar digitaliseringprojecten in de culturele sfeer, die zelf geen opbrengst of besparing meer opleveren. Van dataprojecten in de sociale- en menswetenschappen valt direct rendement te verwachten door het hergebruik van gegevens in nieuw onderzoek. Is dat geen reden om juist meer geld naar zulke dataprojecten te sturen?

Het investeren in digitalisering is essentieel voor het verbeteren van de toegang tot onderzoeksdata. Het voordeel van investeren in digitalisering van cultureel erfgoed is dat het zowel ten goede komt aan een breed publiek, alsook aan de geesteswetenschappen. Het onderscheid tussen geestes- en sociale wetenschappen is overigens niet altijd scherp te maken: vaak komen investeringen in digitalisering voor de geesteswetenschappen ook ten goede aan de sociale wetenschappen.

Grote onderzoeksfaciliteiten op het gebied van digitale data zijn erg belangrijk voor de sociale- en geesteswetenschappen. Recentelijk is dan ook bekend gemaakt dat gelden van het Nationaal programma grootschalige onderzoeksfaciliteiten ten goede komen aan het project Digitale Databank voor kranten van de KB, en het

project MESS van CentERdata. Doel van de digitale databank voor kranten is het digitaliseren van de grote historische collectie van Nederlandse kranten verschenen in de periode 1618 tot en met 1995. Op deze manier komt een schat aan materiaal beschikbaar voor onderzoekers op het gebied van de geestes- en sociale wetenschappen in zeer brede zin. De faciliteit biedt veel mogelijkheden voor nieuw en multidisciplinair onderzoek. Bij het Mess-project gaat het om een geavanceerde faciliteit voor het verzamelen van data waarmee experimenteel onderzoek op het gebied van de methoden en technieken van sociaal-wetenschappelijk onderzoek verricht kan worden.

DANS richt zich op de alfa- en gammawetenschappen en daarbinnen op onderzoeksdata. De Koninklijke Bibliotheek doet een deel alfa, zal in het e-depot ook onderzoeksdata opslaan en oriënteert zich op digitale duurzaamheid. Het Nationaal Archief richt zich op dat laatste. DARE (SURF) dekt alfa, gamma en bèta en richt zich op publicaties en op data. Wat zou u een ideale taakafbakening vinden op het gebied van digitale duurzaamheid en op het gebied van ontsluiting van onderzoeksdata?

Wat wij nu al zien is dat de verschillende partijen elkaar goed weten te vinden en versterken. In onderling overleg wordt bepaald welke organisatie welke taken voor zijn rekening neemt. Recentelijk heeft de KB samen met DANS het initiatief genomen om te komen tot meer samenwerking op het gebied van de

duurzaamheid van onderzoeksdata. Waar mogelijk ondersteun ik dergelijke initiatieven om te komen tot meer coördinatie.

Een van uw voorgangers, minister Deetman, heeft in de jaren tachtig een financiële impuls gegeven aan de informatisering in de alfawetenschappen. Er konden daardoor extra mensen worden aangesteld. De resultaten lijken in de jaren daarna door achtereenvolgende bezuinigingen teniet gedaan. Wordt het niet eens tijd voor een nieuwe impuls?

Informatisering is in de geesteswetenschappen niet per definitie een kwestie van het aanstellen van extra mensen. De afgelopen jaren zijn in het project Bibliotheekvoorziening Geesteswetenschappen juist goede resultaten geboekt door een versterking van de samenwerking van de Universiteitsbibliotheken. Met een impuls van NWO hebben de Universiteitsbibliotheken hun collecties beter op elkaar afgestemd, en is de vershraling in de bibliotheekcollecties voor de geesteswetenschappen tegengegaan. Daarnaast is de informatisering in de geesteswetenschappen een verantwoordelijkheid van de instellingen zelf; de UvA heeft bijvoorbeeld een Digitaal Productiecentrum dat wetenschappers ondersteuning biedt bij het creëren, beschikbaar stellen en archiveren van elektronische publicaties en databanken.

Uw ministerie zal in de loop van dit jaar met een Informatienota komen. Wat maakt een nota over dit onderwerp nodig, en kunt u iets zeggen over de nieuwe elementen die de nota zal bevatten ten opzichte van het staande beleid?

Eigenlijk komt dit interview te vroeg; in de nota zal ingegaan worden op een groot deel van uw vragen. Er wordt ingegaan op de toegankelijkheid van zowel onderzoeksdata als ook publicaties. Het belang van de nota is enerzijds dat er een overzicht wordt gegeven van alle ontwikkelingen die al gaande zijn in het zeer diverse veld, anderzijds dat er een impuls wordt gegeven aan onderlinge samenwerking en afstemming. Er worden lijnen uitgezet die zowel voor het onderzoeksveld, betrokken organisaties en de overheid agenda-bepalend zijn in de komende jaren. Kortom: het onderwerp krijgt meer aandacht!

Nieuwe demografische databronnen

In het demografisch onderzoek verschijnen veel nieuwe databronnen, die op hun beurt tal van onderzoeksmogelijkheden openen. Demografen hebben soms moeite om het overzicht te houden. Een studiemiddag van de Nederlandse Vereniging voor Demografie op 6 april in Amsterdam bood informatie uit de eerste hand van betrokken deskundigen.

Er kwamen rond dertig demografen; de discussie werd geleid door Leo van Wissen.

In een vijftal lezingen werden de belangrijkste ontwikkelingen op een rij gezet. Het in deze sfeer toonzetende Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) leverde twee lezingen. Bart Bakker beschreef de ontwikkelingen rond het *Sociaal Statistisch Bestand* (SSB), een veelomvattend project waar steeds meer registers en steekproeven geïntegreerd worden

rond de Gemeentelijke Basisadministratie. Hiermee wordt het op den duur bijvoorbeeld mogelijk om arbeidsmarktparticipatie te koppelen aan gezondheidsinformatie op micro niveau. Carel Harmsen belichtte de arbeidsdeelname van allochtonen vanuit de Virtuele Volkstelling, een aan het SSB gelieerd project bij het CBS. Dat project is opgezet om te voldoen aan de eis van de Europese Commissie dat elke lidstaat een volkstelling met vergelijkbare gegevens levert. De virtuele volkstelling is vrij beschikbaar via de CBS website.

Pearl Dykstra (NIDI, UU) berichtte over de *Netherlands Kinship Panel Study* (NKPS). Momenteel wordt de tweede meting van dit survey verzameld, waardoor de onderzoeksmogelijkheden sterk worden uitgebreid. Het bestand is na aanvraag vrij toegankelijk voor onderzoekers.

Een inleiding van Kees Mandemakers (IISG) ging over de *Historische Steekproef Nederland HSN* en Luuk Schreven (NIWI) behandelde de *Digitale Volkstellingen*. Beide projecten zijn bijna afgerond en maken op micro- en macroniveau over langere perioden diepgaand demo-

grafisch onderzoek mogelijk. Veel materiaal is al direct beschikbaar als werkbestand. Rond de Digitale Volkstelling is ook een cartografische module gecreëerd waarmee gebruikers zelf kaarten kunnen maken op basis van historische gegevens. (Leo van Wissen)

@ www.nvdemografie.nl

VGI studiemiddag

Toepassingen nieuwe technologie in onderwijs en cultuur

Allerlei soort informatie is tegenwoordig via de mobiele telefoon, PDA of laptop te ontvangen. Bewindslieden hebben een weblog of ventileren hun mening via podcasts en chatsessies. Informatie vindt gemakkelijker zijn weg naar de eindge-

bruiker; het uitwisselen is een stuk flexibeler geworden. Tijdens een studiemiddag van de VGI wordt ingegaan op de vraag of deze toepassingen ook binnen het onderwijs en de erfgoedsector gebruikt kunnen worden. Hebben de nieuwe technologieën een innoverende impact op bijvoorbeeld het communiceren met het publiek of studenten, leiden ze tot een verbetering van de kwaliteit en welke investeringen zijn hiervoor nodig. Een veelgehoorde klacht is het gebrek aan tijd, aan middelen en aan kennis om met de mogelijkheden van de nieuwe media te experimenteren. Een viertal sprekers uit verschillende sectoren zal hierover zijn mening geven; na afloop is er tijd voor discussie.

De studiemiddag vindt plaats op vrijdag 16 juni, bij de Koninklijke Bibliotheek, Prins Willem-Alexanderhof 5 in Den Haag en begint om 13.00 uur. Deelname is gratis, maar aanmelden is gewenst. Dit laatste kan door een e-mail te sturen naar Paula Witkamp (paula.witkamp@bureau.knaw.nl). Het definitieve programma is te vinden op de VGI website: www.vgi-online.org.

Algemene Ledenvergadering VGI

De Algemene Ledenvergadering van de VGI zal plaatsvinden op vrijdag 16 juni aanstaande, voorafgaand aan de studiemiddag 'Toepassingen nieuwe technologie in onderwijs en cultuur'. Ook de Algemene Ledenvergadering vindt plaats bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en begint om 11.00 uur. *Let op:* in een brief aan de leden van de VGI is eerder gemeld dat de ALV op vrijdag 23 juni zou zijn. Dit is niet juist; dat moet zijn 16 juni 2006. (Marcel Ras)

DANS subsidieronde 2006 voorbij

De mogelijkheden van DANS op het gebied van het ondersteunen van kleine dataprojecten zijn voor 2006 al weer uitgeput. Wegens het grote succes van dit jaar zal DANS volgend jaar zeker weer een dergelijke aanvraagronde organiseren, met naar men hoopt een groter budget. Door het beperkte budget kon maar een klein aantal aanvragen worden gehonoreerd voor deze mogelijkheid om een klein dataproject, een verkenning of een haalbaarheidsstudie op het gebied van data-archivering te laten financieren. De website van DANS geeft over de subsidiekansen al enige tijd informatie op de pagina www.dans.knaw.nl/nl/data_deponeeren/kleine_projecten/. De maximale ondersteuning door DANS bij het uitvoeren van zo'n klein dataproject bedraagt € 10.000. Er was dit jaar voor dit doel in totaal € 50.000 beschikbaar. (Henk Harmsen)

VGI: 'Gebruik discussielijst'

Sinds een aantal jaren beschikt de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica over een discussielijst. Deze kan door leden van de vereniging gebruikt worden voor discussie met de leden en discussie tussen de leden onderling. Maar ook voor het vermelden van nieuwtjes, het aankondigen relevante studiedagen en congressen, publicaties en vacatures. Alle leden van de VGI kunnen hier gebruik van maken door zich aan te melden voor de discussielijst en vervolgens hun berichten te sturen naar VGImaillijst@nic.surfnet.nl.

Nog lang niet alle leden zijn geabonneerd op de lijst en ook lang niet alle leden/abonnees maken er actief gebruik van. Het bestuur van de VGI roept haar leden op om lid te worden van de lijst en daar ook actief aan bij te dragen: 'Op deze manier kunnen we onderling kennis en informatie uitwisselen binnen de vereniging'. Opgeven voor de discussielijst kan door een mail te sturen naar marcel.ras@kb.nl, vermeld hierin uw naam en het mailadres waarmee u wilt deelnemen aan de discussielijst.

Bent u al geabonneerd op de lijst, denk er dan aan om in geval van wijziging van uw mailadres uw nieuwe adres door te geven, zodat dit ook in de lijst aangepast kan worden. Ook dit kan door een mail te sturen naar marcel.ras@kb.nl. (Marcel Ras)

DANS ontwikkelt datakeurmerk

Er is een eenduidige strategie nodig om de kwaliteit van digitale data te garanderen en deze voor de lange termijn beschikbaar te houden. Vanuit die gedachte ontwikkelt DANS met andere instellingen een datakeurmerk.

Bij digitale duurzaamheid gaat het volgens DANS' adjunct-directeur Henk Harmsen om betrouwbaarheid: van de data zelf, van de toegankelijkheid van de data en van de bewaarplaats of bewaarder. Zijn de data op een betrouwbare manier tot stand gekomen en zijn het nog steeds de zelfde data als die de auteur oorspronkelijk in het archief heeft gezet. En hoe betrouwbaar is de toegankelijkheid? Als het privacygevoelige informatie betreft, is er dan voor gezorgd dat niet Jan en alleman deze data zomaar kunnen benaderen? Tenslotte gaat het over de betrouwbaarheid van het archief als duurzame bewaarder. Is de instelling ook organisatorisch in staat om het opslaan van data en de beschikbaarstelling voor onbepaalde tijd te garanderen? Is er een goede infrastructuur en wordt erover nagedacht hoe met de data om te gaan?

DANS heeft de opdracht, zo legt Harmsen uit, om aanbevelingen te doen voor criteria waaraan wetenschappelijke digitale archieven moeten voldoen. Uit die criteria zal het beoogde datakeurmerk voortkomen. De archieven die DANS zelf beheert zullen als eerste aan dit keurmerk gaan voldoen. Andere organisaties die zich aansluiten bij het netwerk van thematische data-archieven dat DANS ontwikkelt zullen de betrokken data op den duur in overeenstemming moeten brengen met de

criteria van het keurmerk, evenals de partners die gezamenlijk met DANS een Thematisch Ontwikkelprogramma (TOP) opzetten.

De eisen zijn generiek geformuleerd en toepasbaar voor alle datatypen in alle vakgebieden van de geesteswetenschappen en de gedrags- en maatschappijwetenschappen. De cri-

teria sluiten aan bij (inter-)nationale initiatieven.

Om de acceptatie van het DATAkeurmerk gemakkelijk te maken worden zo weinig mogelijk regels dwingend voorgeschreven en wordt er zoveel mogelijk gebruik gemaakt van aanbevolen richtlijnen, *preferred standards* en *good practices*.

@ www.dans.knaw.nl/nl/datakeurmerk/

IN MEMORIAM JORIS NOBEL

Op 11 april overleed Joris Nobel, 51 jaar oud. Joris was jarenlang waarnemer van het Centraal Bureau voor de Statistiek in het bestuur van het Wetenschappelijk Statistisch Agentschap (WSA), dat vorig jaar is opgegaan in DANS. Als senior adviseur bij de centrale Beleidsstaf van het CBS was hij nauw betrokken bij alles wat speelde rondom de toegang tot onderzoeksdata.

Ik heb Joris in het begin van de jaren tachtig leren kennen, toen ik me naar aanleiding van mijn dissertatieonderzoek kritisch opstelde tegenover het betalen van grote bedragen voor CBS-data. Het WSA is destijds zelfs opgericht om het probleem van zulke betalingen door individuele onderzoekers op te lossen.

Joris wilde zelf altijd zo laag mogelijke drempels (ook financiële) voor wetenschappelijke toegang tot CBS-data, maar moest zich tevens houden aan het officiële beleid. Hij was ook een warm pleitbezorger van de digitalisering van de gepubliceerde volkstellingen 1795-1971, een project met onder andere het Nederlands Instituut voor Wetenschappelijke Informatiediensten. Dat 'prachtproject' is inmiddels zo goed als voltooid. Vaak als ik op het CBS was, liep ik even bij Joris langs om bij te kletsen over van alles en nog wat, de laatste maanden vooral over de vernieuwing van het datacontract van WSA en CBS.

Joris was een joviale, aardige, ruimhartige en soms kwajongensachtige generatiegenoot maar hij

was ook een gewiekste tacticus en diplomaat, die hield van zijn werk. Nog maar een paar weken geleden werd bekend dat hij een hersentumor had. Het is nauwelijks voor te stellen dat hij er niet meer is. Ik mocht hem graag en waardeerde hem zeer. Velen met mij zullen hem missen.

Peter Doorn

Vereniging voor Geschiedenis en Informatica

De Vereniging voor Geschiedenis en Informatica (VGI) heeft als doel het bevorderen en verspreiden van kennis over het gebruik van informatica in historisch onderzoek en onderwijs en in de erfgoedsector. De vereniging telt ca. 250 leden in Nederland en België. De spreiding van het ledenbestand toont aan dat de computer door historici op tal van terreinen wordt gebruikt: in onderzoek en onderwijs aan de universiteiten, in archieven, bibliotheken en musea, bij bedrijven en de overheid, door zowel afgestudeerden als studenten.

De VGI geeft in samenwerking met DANS, het IISG en het Huygens Instituut het kwartaalblad *e-data&research* uit. Daarnaast organiseert de vereniging tenminste vier maal per jaar een studiemiddag over historisch-informatiekundige on-

FOTO: JEROEN VAN DER VLIET/SNA

De VGI organiseert studiemiddagen, zoals de recente workshop over Games en Geschiedenis (zie ook p. 2)

derwerpen. Sinds 2003 reikt de VGI jaarlijks een prijs uit voor de meest

innovatieve toepassing op het gebied van ICT en Geschiedenis.

De VGI, zelf reeds een transnationale vereniging, heeft aansluiting gezocht bij internationale organisa-

ties op het gebied van geschiedenis en informatica, zoals de Association for History and Computing (AHC). (Onno Boonstra)

www.vgi-online.org

Vlaanderen krijgt databank nationalistische organisaties

In Vlaanderen is de oprichting bekend gemaakt van een databank voor Nationalistische Intermediaire Structuren in Europa. Dat gebeurde op 23 april, de jaarlijkse Erfgoeddag, door het Archief, Documentatie- en onderzoekscentrum voor het Vlaams Nationalisme (ADV N). De databank moet uitgegeven en niet-uitgegeven bronnen bijeenbrengen voor de studie van nationalistische organisaties in Europa vanaf de 19^e eeuw.

De organisaties en verenigingen waarop de databank zich richt opereren tussen de overheid en het individu en op alle niveaus van het maatschappelijk leven (politiek, sociaal, economisch, cultureel, religieus. Deze 'intermediaire structuren' kunnen politieke partijen zijn, culturele verenigingen, militaire groeperingen of sociale organisaties. Inhoudelijk moeten ze, om voor de databank in aanmerking te komen, onderdeel zijn van nationalistische, separatistische, federalistische en/of regionalistische bewegingen. Het NISE-project begint bij 1789, het jaar van de Franse Revolutie, en kent geen einddatum.

Het ADVN heeft de laatste twintig jaar veel knowhow opgebouwd op het gebied van archief, documentatie en bibliotheek. Om de verzameling en de kwaliteit van de gegevens te verzekeren wordt een samenwerkingsverband aangegaan met een aantal zusterinstellingen, academische onderzoeksinstituten en overheden.

De databank bevat per eenheid of record naast basisgegevens een uit-

gebreid profiel en een overzicht van de geschiedenis van de organisatie. Aan de steekkaart van de intermediaire structuur of de persoon die daarmee verbonden is worden drie andere soorten records gelinkt. De eerste soort betreft de context van de nationalistische organisaties of activisten: het volk, het land, de regio's, de taal, enzovoort. De twee andere soorten records verwijzen naar respectievelijk naar de publicaties van en over de intermediaire structuren en personen en de archieven van de intermediaire structuren en personen.

De databank wordt aangeboden op een Nederlands- en Engelstalige website: www.nise.be (Bart de Nil)

Zelf datasets deponeren bij DANS

In januari 2006 is het ontwikkelteam van DANS begonnen aan het opzetten van een nieuw dataset management systeem. Onderzoekers zullen binnenkort zelf in staat zijn om datasets via de website van DANS te deponeren.

In een betaversie wordt het nieuwe systeem, met de werktitel EasyStore, tijdens de officiële opening van DANS op 1 juni gepresenteerd. Het zal het voor onderzoekers een stuk makkelijker maken om hun onderzoeksgegevens te deponeren bij DANS. Bovendien zal EasyStore zorgen voor een overzichtelijk en efficiënt werkproces binnen DANS. Elke binnengekomen dataset wordt zorgvuldig gearchiveerd maar kan tegelijkertijd direct worden ontsloten via het Internet. Dankzij uitgebreide zoekmogelijkheden wordt het eenvoudig om de juiste onderzoeksdata terug te vinden in het systeem.

EasyStore zal ook een aantal extra mogelijkheden bieden. Zo kan de aanbieder van de datasets op de hoogte blijven wie vanuit zijn dataset wat heeft gedownload en worden onderzoekers geattendeerd wanneer er interessante datasets binnen komen.

Op 1 september 2006 zal de eerste officiële release plaatsvinden en zal het volledige DANS-archief via EasyStore op de DANS-website bereikbaar zijn. Meer informatie over de ontwikkeling van dit open-source systeem en over R&D-activiteiten bij DANS geeft Henk Harmsen (henk.harmsen@dans.knaw.nl).

VGI Innovatieprijs 2006

In 2006 beloont de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica (VGI) voor de vierde maal de meest vernieuwende ICT-toepassing op het terrein van de geschiedenis. Voordrachten kunnen worden gedaan tot 1 augustus.

Bij innovaties van ICT-toepassingen op het terrein van de geschiedenis valt te denken aan:

- de manier waarop een bestaande doelgroep wordt bediend;
- de manier waarop met een bestaande doelgroep wordt gecommuniceerd;
- de manier waarop een nieuwe doelgroep wordt aangeboord;
- nieuwe, geschiedwetenschappelijke, toepassingen die zijn bedacht voor bestaand ICT gereedschap;
- nieuw ICT-gereedschap dat is ontwikkeld ten dienste van historisch onderzoek.

Een deskundige jury zal drie Vlaamse of Nederlandse ICT-toepassingen uitkiezen die naar haar mening tot de meest vernieuwende van het jaar gerekend kunnen worden. Deze drie zullen op een VGI studiedag met als thema 'Het gebruik van 'social software' in historische context' op vrijdag 22 september worden gepresenteerd. Aan het einde van de studiedag zal de jury de winnaar bekend maken. De winnaar krijgt een oorkonde, het recht om het speciale VGI ICT Innovatieprijs 2006-vignet te gebruiken en diverse andere prijzen. Ook wordt een persbericht op ruime schaal verspreid.

De jury bestaat uit Onno Boonstra (voorzitter van de VGI), Yola de Luse-net (vanaf juni 2006 voorzitter van de VGI) Marcel Ras (bestuurslid communicatie), Bart de Nil (beleidsmedewerker AMSAB – Instituut voor Sociale Geschiedenis Gent) en Klaas Verweij (redacteur Nieuwe Media van het Historisch Nieuwsblad).

Wie een toepassing wil voordragen voor de VGI innovatieprijs 2006, kan een email sturen naar de voorzitter van de jury, O.Boonstra@let.ru.nl. Vermeld in het bericht behalve naam, adres en telefoonnummer van de inzender de naam van de toepassing, de URL (indien aanwezig) en een toelichting op het innovatieve aspect van de toepassing. **De termijn voor de voordracht eindigt op 1 augustus 2006.**

Winnaar 2005: Literair Gent, www.literair.gent.be

Winnaar 2004: Ename Expertisecentrum voor erfgoedontsluiting, www.enamecenter.org

Winnaar 2003: De schatkamer van het Gemeente-archief Amsterdam, <http://gemeentearchief.amsterdam.nl/schatkamer/>

De juryrapporten van de winnaars en genomineerden van de VGI ICT Innovatieprijs zijn in te zien op de website van de vereniging, www.vgi-online.org/.

Informatie over de VGI-innovatieprijs, de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica en haar studiedagen vindt u op www.vgi-online.org. U kunt ook contact opnemen met Marcel Ras, tel. 070-3140180 of 06-14777671, email marcel.ras@kb.nl (Marcel Ras)

COLOFON

e-data&research is het kwartaalblad over data en onderzoek in de alfa- en gammawetenschappen, verschijnend onder auspiciën van Data Archiving and Networked Services, het Huygens Instituut, het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis en de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica.

e-data&research is ook een voortzetting van *Historia & Informatica en van Data News – Steinmetz Archive Newsletter*.

Toezending kosteloos aan relaties van de stakeholders en op verzoek aan studenten in de alfa- en gammarichtingen. Oplage: 7000.

e-data&research is online te raadplegen op www.edata.nl en op de websites van de deelnemende instellingen.

Uitgever: Edita-KNAW, Postbus 19121, 1000 GC, Amsterdam

Redactieadres: Postbus 93067, 2509 AB Den Haag; Anna van Saksenlaan 51, 2593 HW Den Haag; T (070)3494450 F (070)3494451 E edata@dans.knaw.nl

Redactie: Peter Boot, Martijn de Groot (hoofd/eindredacteur a.i.), Marien van der Heijden, Jetske van der Schaaf, Luuk Schreven.

Redactiesecretariaat: Lucas Pasteuning, Jetske van der Schaaf

Aan dit nummer werkten mee:

Onno Boonstra, Vincent de Clercq, Peter Doorn, Katrijn d'Hamers, Henk Harmsen, René van Horik, Bart de Nil, Marcel Ras, Laurents Sesink, Leo van Wissen.

Pre-press, productie en vormgeving: Edita-KNAW

Druk: Plantijn Casparie, Almere
ISSN: 1872-0374

Digiscepticus Peter van Emde Boas

'Er zijn altijd Farao's die Jozef niet meer gekend hebben'

Bij revoluties horen sceptici. Hoe groter de euforie over de nieuwe mogelijkheden, des te meer voelen onafhankelijke denkers zich soms aangespoord om te wijzen op de risico's die daarachter schuilgaan. Peter van Emde Boas is zo'n scepticus. Een digiscepticus.

Van Emde Boas is als mathematisch informaticus verbonden aan het Amsterdamse Institute for Logic, Language and Computation. De digitale wereld heeft voor hem niet veel geheimen en het is dan ook niet daartegen dat zijn bedenkingen zich richten. Daarvan getuigen ook de vele artefacten van digitale hardware die hij in zijn huis heeft verzameld; van een NewBrain handcomputer uit de jaren zeventig (zelf te programmeren) tot een IBM-pc met 286-processor die in de jaren tachtig nog als de top werd beschouwd op het gebied van rekenkracht voor onderzoekers.

Maar het zijn juist die machines die van Emde Boas nu gebruikt om zijn scepsis te illustreren. 'Laten we het maar eens proberen' zegt hij tegen zijn vrouw – ook wiskundige –

terwijl hij een floppy met gegevens van meer recente datum in de a: poort van een tien jaren oude Aptiva steekt. 'Kijken water gebeurt'. Het resultaat is te voorspellen. De voormalige topper geeft na minuten vruchteloos geratel te kennen zich geen raad te weten met de inhoud van de floppy. Van Emde Boas: 'In veel gevallen zijn files na enkele jaren al niet meer te zien of te lezen. Je bent afhankelijk van de lees- of afspelapparatuur. Volledige backward compatibiliteit wordt maar al te vaak over het hoofd gezien'. Hij noemt ook het voorbeeld van zijn eigen redelijk moderne Macintosh computer: niet meer in staat om gegevens te lezen die werden opgeslagen op diskette door haar eigen naamgenoot van vijfjaar geleden. Van Emde Boas: 'Er zijn steeds weer Farao's die Jozef niet meer kennen'.

Tegenwerpen dat papier ook kan verbranden en dat het dan vaak om unieke exemplaren gaat, dat videotapes tot stof kunnen vergaan en dat het vermenigvuldigen van zulke dragers veel omslachtiger is dan van

digitale bestanden, maken op de informaticus weinig indruk. 'Nog onlangs bleken we in staat na 1800 jaar het Judasevangelie te lezen'. Hij somt nog eens een rijtje fatale fouten op die recentelijk in het nieuws waren, zoals die van de veertig duizend belastingaangiften die met een druk op de knop verdwenen. 'De mens is tot het kwade geneigd', constateert hij met een grijns en daarom is het onvermijdelijk dat dit soort fouten wordt gemaakt.

'Als het gaat om grote bestanden en databanken ben je volledig afhankelijk van de wil en de intenties van de beheerders'. In het geval van de wetenschappelijke tijdschriften zijn dat commerciële bedrijven met dito doelstellingen, benadrukt de onderzoeker. 'En wie garandeert dat deze bedrijven over vijftig jaar nog bestaan en deze service willen verlenen?'

Maar een instelling als het zojuist opgerichte DANS, is die dan niet juist nuttig om precies deze bezwaren het hoofd te bieden? Het bewaren en voor de lange termijn veiligstellen van gegevensbestanden, daar gaat het DANS immers om... 'Het punt is niet dat ik daartegen ben', verzekert de digiscepticus. 'Het punt is dat je, om een dergelijke opdracht met succes uit te voeren, over een organisatiegraad moet beschikken die volgens mij niet binnen ons bereik ligt'.

Zou Van Emde Boas dan zijn eigen gegevens aan DANS ter beschikking stellen als hem daarom werd gevraagd? 'Ik zou op zo'n verzoek wel ja zeggen, maar ik zou er geen reden in zien om zelf mijn data niet meer op een toekomstbestendige wijze te bewaren'. (MdG)

Column

Ton van Rietbergen

DANS om de waarheid

April was de maand van de filosofie. Na dierendag, de dag van de secretaresse, de homodag en het weekend van de korenwolf (hoe gaat het trouwens met ze?) maakten de filosofen zich een maand lang druk over de waarheid. Na deze maand kunnen we gewoon weer een loopje met de waarheid nemen, maar in april moeten we de waarheid eren en bloemen voor haar meenemen. In het licht van de aanwezigheid van de eerste april is de maand wellicht wat merkwaardig gekozen, maar gezien de wildgroei van speciale dagen, weken en maanden was er waarschijnlijk weinig keus.

Als thema is de waarheid natuurlijk goed gezelschap van de onderzoeker, want zijn wij daar niet allen naar op zoek? In het 701ste nummer van Hollands Maandblad twijfelt hoofdredacteur Bastiaan Bommelé of dit onderwerp bij wijsgeren wel in goede handen is: het kost hen volgens hem 'nogal veel hoofdbreken om er iets zinnigs over te zeggen'. Vervolgens fulmineert hij tegen een artikel in NRC Handelsblad van Heleen Pott, bijzonder hoogleraar Kunst en samenleving in humanistisch perspectief aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, die de waarheid als 'relatief' voorstelt en zich beter kan vinden in de postmoderne visie dat waarheid een veranderlijke constructie is dan in de goede oude 'absolute waarheid'. Met argumenten als 'buiten de studeerkamer heeft de waarheid aan status ingeboet' en 'er bestaat een steeds grotere tolerantie voor gelul, gedraai en leugentjes om bestwil' bewijst ze haar stelling. Haar betoog kan zij, zoals Bommelé fijnjes meldt, slechts staande houden door te suggereren dat zij en de postmodernisten voor het eerst het relatieve van de waarheid inzagen – maar dan heeft zij toch enige elementaire filosofen gemist.

Historici en sociale wetenschappers zullen bij bovenstaande regels een geuw nauwelijks hebben kunnen onderdrukken. Zij wisten dit allang. Elke onderzoeker die met empirische gegevens werkt (ben je zonder data eigenlijk wel een onderzoeker?) kent de relativiteit van de waarheid.

Zelf ben ik sinds mijn studietijd verslaafd aan data. Dat begon al tijdens mijn doctoraalonderzoek in Mexico, waar wij met een groep niets anders deden dan het speuren naar datos teneinde de toen toonaangevende afhankelijkheidstheorie te bewijzen c.q. te falsificeren. Overal zagen wij dozen staan met computeruitdraaiers die toen nog het meeste op behang leken. Maar alom waren ook mannetjes die eerst stempels moesten zetten en 'autorización' riepen. Een fraaie anekdote is dat we tijdens ons onderzoek bij het Ministerio de Programacion y Presupuesto uit het Sistema Geomunicipal werden aangezien voor computerspecialisten die de plaatselijke ambtenaren kwamen instrueren, terwijl wij ons vertwijfeld afvroegen wat toch 'su consulta es por Bach' betekende. Had dat iets met de oude componist te maken? Later, veel later pas realiseerden we ons dat het om batch verwerking ging. Hoe romantisch toch allemaal maar ook vermoeiend.

DANS zal gezien de naam de romantiek van het onderzoek niet aan tasten maar het wel gemakkelijkken.

Dr. Ton van Rietbergen is docent/onderzoeker aan de Faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Gelezen

National Research Council: Expanding Access to Research Data: reconciling risks and opportunities. (Washington, 2005)

In deze studie van het Panel on Data Access for Research Purposes van de Amerikaanse National Research Council staat de verbrede toegang tot onderzoeksdata centraal met de voordelen die deze met zich brengt. Daarbij wordt ook stilgestaan bij de risico's. Het boek presenteert in vier inhoudelijke hoofdstukken een aantal aanbevelingen om aan de ene kant de toegang tot microdata voor wetenschappers en beleidsmakers te verbeteren en aan de andere kant de privacy van respondenten te waarborgen. De aanbevelingen bevinden zich op verschillende niveaus: van de basisvoorwaarden voor toegang en documentatie tot aan meer specifiek op het gebied van regionale datacentra, remote access en opleiding en training van onderzoekers. Daarnaast maakt het Panel zich sterk voor de ontwikkeling van ethische codes voor privacybescherming. Het boek is gratis online beschikbaar via <http://darwin.nap.edu/books/0309100127/html/>, maar kan ook als paperback of pdf besteld worden.

S.G.A. Smeenk, R.N. Eisinga, J.A.C.M. Doorewaard J.C. Teelken : Organisational commitment among European university employees; Documentation of a survey on predictors and consequences of organisational commitment in European universities conducted in 2004; (Den Haag, DANS, 2006; ISBN 90 6984 484 2, 72 pp.; Dans Data Guides 1)

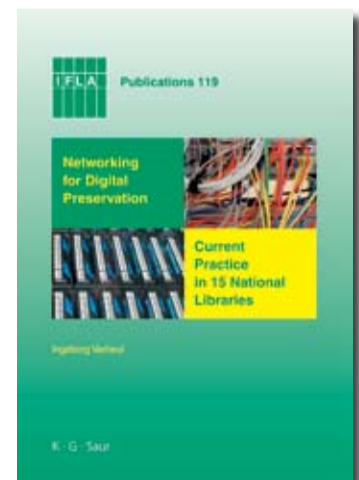
This research report provides the documentation of a cross-sectional Web-based survey of the predictors and consequences of organizational commitment among 2325 university employees from six European countries (Belgium, Finland, Germany, the Netherlands, Sweden, and the United Kingdom). The first part of the report is a description of the research background, the sample, design and composition of the questionnaire, response rates, and representativeness of the study. The second part presents the variables, listed thematically according to the concept which they belong to. It provides for each variable the frequency distribution and some statistical measures. The third part contains the questionnaire as presented to the respondents.

Daniel Paul O'Donnell: Cædmon's Hymn; A Multimedia Study, Archive and Edition (Cambridge, DS Brewer, 2005; ISBN 1 84384 044 8)

Cædmon's Hymn is het enig bekende werk van de zevende-eeuwse Engelse dichter Cædmon, een van de oudste poëzieteksten in de Engelse taal. De editie bestaat uit een boek en een CD-Rom. Het boek bevat een uitputtend commentaar, een weergave van alle handschriften en een reconstructie van verschillende hypothetische versies van het gedicht. De CD-Rom bevat het volledige boek en daarnaast facsimiles van alle handschriften. De tekstweergave kan worden aangestuurd door de gebruiker. Om de verbanden in de overleveringsgeschiedenis duidelijk te maken wordt inventief gebruik gemaakt van kleur en hyperlinks. Voor technisch geïnteresseerden zijn alle onderliggende coderingen op de CD-ROM beschikbaar. Specialisten moeten beoordelen in hoeverre O'Donnell's commentaar en tekstbewerking verantwoord zijn. In technisch opzicht is de editie echter een leerzaam voorbeeld. Zelden zal een negenregelig gedicht een zo zorgvuldige behandeling zijn ten deel gevallen!

Ingeborg Verheul: Networking for digital libraries; Current practice in 15 National Libraries (München, K.G. Saur Verlag, 2006; IFLA Publications 119)

In 2004-2005 heeft de Koninklijke Bibliotheek door middel van een enquête onderzocht hoe in internationaal verband bibliotheken standaarden ontwikkelen en gebruiken op het gebied van digitale archivering. De uitkomsten van dit onderzoek zijn gepubliceerd in *Networking for digital preservation*. Lange termijn toegang tot digitale publicaties blijkt in toenemende mate een vast onderdeel te worden van het takenpakket van nationale bibliotheken. Het boek bestaat uit twee delen. In het eerste deel bevat een analyse van de activiteiten op het gebied van digitale archivering. Het tweede deel beschrijft in detail per land welke activiteiten ontplooid worden op het gebied van digitale archivering. In totaal worden vijftien landen onder de loep genomen. In toenemende mate wordt er samengewerkt om de lange-termijn toe-

gang tot digitale publicaties te waarborgen. Er is op dit moment slechts één wereldwijd geaccepteerde standaard voor digitale archivering: Het OAIS referentiemodel (Open Archival Information System). Deze standaard biedt het noodzakelijk gemeenschappelijk vocabulair om in internationaal verband met elkaar te kunnen communiceren en samen te werken.